209517 ـ چگونه شخصی که دست راستش در گچ است طهارت و نماز را به جای آورد؟

سوال

چگونه می‌توان واجبات دینی از جمله وضو و نماز را در حالی که دست راست شکسته و در گچ است، انجام داد؟

پاسخ مفصل

الحمدلله.

کسی که نمی‌تواند دست راست خود را حرکت دهد و در عبادت از آن استفاده کند، باید همهٔ تلاش خود را انجام دهد که به احکام شرعی زیر پایبند بماند:

اولاً:

وضو و غسل واجب به دلیل شکستگی دست راست از او ساقط نمی‌شود، زیرا می‌تواند از دست چپ خود استفاده کند و برای برداشتن آب و رساندن آن به اعضای واجب در طهارت، از آن کمک بگیرد، و باید در این کار با تأنی عمل کند تا از کامل بودن طهارت خود به شکل صحیح آن مطمئن شود.

ثانیاً:

اما برای دست راست شکسته که روی آن جبیره (گچ) قرار دارد، کافی است که هنگام رسیدن به آن در وضو، و همچنین در هنگام غسل، روی آن به آرامی مسح کنی که به خود جبیره آسیبی نرساند، و این مسح برخلاف شستن، یک بار و بدون تکرار است. با این کار ان‌شاءالله طهارت صحیح محقق می‌شود. همراه با این ضرورت که باید توجه داشت اگر انگشتان دست راست یا مثلاً آرنج، بیرون از گچ باشند، حتماً باید شسته شوند، و مسح تنها برای قسمتی که زیر جبیره پنهان است، کفایت می‌کند.

شیخ ابن عثیمین رحمه الله می‌گوید:

«گاهی جبیره روی کف دست است و انگشتان بیرون هستند، در این صورت لازم است که انگشتان را بشوید و روی جبیره مسح کند، همینطور در مورد پا، ممکن است انگشتان پا بیرون باشند، پس آنها را بشو و روی جبیره مسح کن» تمام شد از (اللقاء الشهری: ۶۱/۲۷، با شماره‌گذاری خودکار شامله).

ثالثاً:

اما در نماز، افعال دست راست به موارد زیر محدود می‌شود:

۱. بلند کردن آن هنگام تکبیرهای چهارگانه (احرام، رکوع، بلند شدن از رکوع، و برخاستن از تشهد اول).

۲. قرار دادن دست راست روی دست چپ در هنگام قیام.

۳. فرود آمدن بر روی آن برای سجده.

۴. قرار دادن آن بر روی ران‌ها در هنگام نشستن.

۵. اشاره با انگشت سبابه در هنگام تشهد.

در تمام این حالت‌ها، یا دست گچ‌گرفتهٔ خود را حرکت می‌دهید و این افعال و حالت‌ها را در صورت توان انجام می‌دهید که این بهتر و برتر است. و اگر نتوانستید دست خود را به طور کامل حرکت دهید، به همان اندازه‌ای که توانایی دارید انجام دهید، و اگر از حرکت دادن آن عاجز بودید، ایرادی بر شما نیست و در تمام این افعال به دست چپ اکتفا می‌کنید، به استثنای اشاره با انگشت سبابه که فقط باید با دست راست باشد.

دلیل شرعی بر تمام آنچه گذشت، دو قاعدهٔ فقهی عمومی است که ده‌ها نص شرعی از کتاب و سنت صحیح بر آن گواهی داده‌اند، قاعدهٔ اول: «المشقة تجلب التيسير» (مشقت، موجبِ آسانی است)، و دلیل آن فرمودهٔ تعالی است: لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا [البقرة: ۲۸۶] (الله هیچ کس را جز به اندازه توانایی‌اش تکلیف نمی‌کند)، و قاعدهٔ دوم: «الميسور لا يسقط بالمعسور» (آنچه آسان و ممکن است، به دلیلِ آنچه سخت و ناممکن است، ساقط نمی‌شود)، و دلیل آن فرمودهٔ حق تعالی است: فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ [التغابن: ۱۶] (پس تا جایی که می‌توانید از الله پروا کنید)، و این قاعده‌ای بزرگ است که علما دربارهٔ آن می‌گویند: «این قاعده یکی از آن اصول ریشه‌دار و شایعی است که تا زمانی که پایه‌های شریعت برپاست، هرگز از یادها نخواهد رفت». بنگرید به «الأشباه والنظائر» از سیوطی (ص/۲۹۳).

شیخ الاسلام ابن تیمیه رحمه الله می‌گوید:

«این یک اصل بنیادین و فراگیر در شریعت است که انجام اعمالی که به آنها امر شده، به توانایی و قدرتِ [فرد] مشروط است، همانطور که پیامبر صلی الله علیه وسلم به عمران بن حُصَین فرمودند: «نمازت را ایستاده بخوان، و اگر نتوانستی نشسته، و اگر نتوانستی بر پهلو [بخوان]» به روایت بخاری (۱۱۱۷).

و مسلمانان اتفاق نظر دارند که نمازگزار اگر از برخی از واجبات نماز ـ مانند قیام یا قرائت یا رکوع یا سجود یا پوشاندن

عورت یا رو به قبله ایستادن یا غیر آن ـ ناتوان باشد، آنچه را که از انجامش ناتوان است از او ساقط می‌شود. و تنها چیزی بر او واجب است که اگر با اراده‌ای قاطع بخواهد آن را انجام دهد، برایش ممکن باشد. نکتهٔ قابل توجه این است که در تعریف «استطاعت شرعی» که شرطِ امر و نهی است، شارع تنها به امکانِ انجام عمل (حتی با وجود ضرر) اکتفا نکرده است؛ بلکه هرگاه بنده‌ای قادر به انجام کاری باشد اما آن کار به او زیان برساند، در بسیاری از موارد از دیدگاه شریعت، در حکمِ شخص ناتوان (عاجز) است، مانند طهارت با آب، و روزه در بیماری، و قیام در نماز، و غیر آن، برای تحقق فرمودهٔ حق تعالی که می‌فرماید: يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ [البقرة: ۱۸۵] (الله برای شما آسانی می‌خواهد و برای شما دشواری نمی‌خواهد) و فرمودهٔ حق تعالی: مَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ [الحج: ۷۸] (و در دین [اسلام] هیچ سختی و تنگنایی برای شما قرار نداده است) و فرمودهٔ پروردگار متعال که: مَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُم مِّنْ حَرَجٍ [المائدة: ۶] (الله نمی‌خواهد هیچ‌گونه سختی و تنگنایی برای شما قرار دهد). و در صحیح از انس از پیامبر صلی الله علیه وسلم آمده است که فرمودند: «همانا شما آسان‌گیر فرستاده شده‌اید و سخت‌گیر فرستاده نشده‌اید».» به اختصار از «مجموع الفتاوی» (۸/ ۴۳۸ ـ ۴۳۹).

والله أعلم.